
Stamiliony čekají i na Čechy

Stamiliony čekají i na Čechy

LIDOVÉ NOVINY

17.9.2011 Lidové noviny Strana 26 Orientace / věda, autor: ZDENĚK STRAKOŠ

Evropa nabízí peníze a vědci si je všude ochotně berou. Proč v Česku ne?

Miliony eur leží na stole, ale české vědecké a výzkumné instituce promarní příležitost získat z nich úměrnou část a prokázat tím svoji kvalitu.

Vysoká prestiž a značně peněz za málo papírování, dalo by se říci: nejlepší vědci mohou dostat grant Evropské výzkumné rady (ERC) a přitom nemusí bojovat s nadměrnou byrokracií. Celkem je k dispozici ročně více než jedna a čtvrt miliardy eur (670 milionů na startovní a 590 milionů na pokročilé granty). Úspěšný žadatel může dostat maximálně dva a půl milionu u pokročilého a jeden a půl milionu u startovního grantu (výjimečně i více) a použít je na výzkum trvajícím až pět let. Tato příležitost existuje už čtvrtým rokem, od doby, kdy Evropská výzkumná rada vznikla.

Česko v porovnání s ostatními podobně velkými zeměmi ale v počtu udělených grantů zaostává. Například Švýcarsko získalo 76 pokročilých a 86 startovních grantů, Nizozemsko 58/127, Dánsko 13/27, Maďarsko 10/14. A my? Velmi skromných pět pokročilých a pět startovních.

Proč tak málo? Především proto, že naše výzkumná pracoviště až na pár výjimek nevytvářejí prostředí, které přeje podávání žádostí a řešení výzkumných projektů. Přitom zahraniční instituce svoje vědce přímo vybízejí k účasti v soutěži a poté jim vytvářejí co nejlepší podmínky.

Podpora jako forma ohrožení Udělování grantů ERC je založeno na několika zásadách. Úspěšný projekt musí mít excelentní, až výjimečnou kvalitu. To nelze dohnat mnoha krásnými slovy o mezinárodně uznávaných výsledcích ani domácími body za mnohdy marginální „výstupy“ výzkumu a vývoje. Například autorství kvalitní monografie je při hodnocení ERC projektů ve většině oborů jedním ze základních kritérií kvality uchazeče. Dále se předpokládá iniciativa jednotlivce a závazek výzkumného pracoviště vytvářet úspěšnému žadateli co nejlepší podmínky k práci. Zároveň jsou jeho práva vůči instituci přísně vymezena, řešitel si například musí vybírat členy do svého týmu zcela nezávisle.

K dalším zásadám patří jistota, že tvůrčí elán nejlepších vědců nebude srážet změt nesmyslných výkazů a popisů výstupů, které nejsou funkční ani u běžného výzkumu. Samozřejmostí je zodpovědnost (neboť v první světové lize jde o průlomové výsledky) a snaha o maximální možnou objektivitu. Zmíní-li se u nás podpora toho nejlepšího, co máme, paradoxně to často vyvolává jakýsi podivný pocit ohrožení. Navenek se projevuje poznámkami o elitářství a výroky typu „přece nemůžeme podporovat jen ty nejlepší“. Takový pohled vychází z rovnostářského pojetí člověka a jeho úlohy a z nesmyslného spojování hodnoty člověka s tím, co považujeme za společensky uznávaný úspěch.

I v té nejdemokratičtější společnosti ale musí věda a výzkum mít, má-li plnit svoji funkci, hierarchickou strukturu. Vědeckých výsledků se nedosahuje jednáním a hlasováním. Je samozřejmé, že talent potřebuje ke svému růstu prostředí a že vyrůstá ze standardu. Nebudeme-li ale systematicky a trvale podporovat růst těch nejlepších nad momentálně běžný standard, posuneme tím úroveň samotného standardu brzy výrazně směrem dolů. Špičky ve vědě formují a vytvářejí standard, ne naopak.

Mnoho nedorozumění pramení z toho, že podpora kvality bývá spojována s představami o výhodách, moci a postavení. Být nejlepší ve vědě ale neznamená nic jiného než převzít největší díl zodpovědnosti, a především služby ostatním. A největší díl práce. Takovému elitářství opravdu není co závidět. Ostatně, každý si to může zkusit.

Šance jako past Velké infrastruktury výzkumu jsou velkou příležitostí, ale nebudou-li odpovídajícím způsobem spojeny s vytvořením velmi kvalitních vědeckých týmů, které je naplní, a s dosahováním výsledků na odpovídající úrovni, mohou se také stát velkou pastí.

Evropská výzkumná rada vytváří sítě vědeckých škol kolem vedoucích osobností bez jakéhokoli rizika, za zcela minimálních nároků na organizaci a řízení a s velmi malými nároky na státní rozpočet. Granty ERC jsou přesto u nás brány spíše jako téměř soukromá věc žadatelů, kterým koneckonců (snad) nelze zabránit v jejich podání. Příklady skutečného zájmu a reálné podpory a pomoci žadatelům a řešitelům ze strany jejich pracovišť existují, jsou však zatím příliš ojedinělé. Ke škodě nás všech.

Granty ale nejsou soukromou věcí žadatelů. Bude na nich v pozitivním, či negativním smyslu (to záleží na nás) do velké míry záviset celkové mezinárodní postavení naší vědy a výzkumu. Úspěch v žádostech o granty se již nyní stal jedním z neformálních měřítek kvality jednotlivých institucí a formální kroky v daném směru budou nepochybně následovat. Brzy bude úspěšnost v řešení grantů jedním z velmi významných indikátorů úrovně vědy a výzkumu v jednotlivých zemích. Malý počet úspěšných návrhů z nových členských států Evropské unie, mezi nimiž naše země rozhodně nevyčnívá, je již dnes předmětem debat v Evropském parlamentu. Přitom bylo jasně deklarováno, že kvalita byla a zůstane jediným kritériem pro udělování grantů ERC.

Neprokážeme-li kvalitu své vědy a výzkumu podstatně větším počtem získaných grantů, nevyužijeme příležitost k zásadnímu zvýšení českého výzkumného potenciálu schopného nejen konkurovat, ale i ovlivňovat a určovat světové a evropské trendy výzkumu. V hodnocení vědy se tak sami odsuneme na periferii, přestože máme v řadě oblastí vynikající jednotlivce a vědecké školy velmi dobrého světového standardu. Grant jako zrcadlo Bez adekvátního prostředí, které stimuluje žadatele o granty ERC, a bez maximální možné podpory jednotlivých řešitelů a projektů tak, jak je to běžné v zahraničí, promarníme možnosti, které jsou nám otevřeny. Naše výsledky v programu ERC se stanou objektivní výpovědí nejen o stavu podpory domácí špičkové vědy a výzkumu.

Bude přitom úplně jedno, jak budou v domácím prostředí komentovány, omlouvány a vysvětlovány. Jejich podstatné zlepšení je z mnoha naznačených důvodů strategickým celospolečenským zájmem. Buď to pochopíme, nebo tvrdě doplatíme na naši neochotu vidět věci tak, jak jsou a chovat se podle toho.